

ILMIY YOZUVNI O'QITISHDA LOYIHAGA ASOSLANGAN TA'LIM
METODINING METODIK MODELI

Indira Rahimova,

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti

irakhimova123@gmail.comDOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18639998>

Annotatsiya. Mazkur maqolada bakalavr talabalarga ilmiy yozuvni o'qitishda loyihaga asoslangan ta'lim metodiga tayangan metodik model ishlab chiqilgan. Tadqiqot jarayonida ilmiy yozuv ko'nikmalarini shakllantirishda loyihaviy faoliyatning pedagogik imkoniyatlari tahlil qilindi. Metodik modelning maqsadli, mazmuniy, texnologik va natijaviy bloklari asoslab berildi. Tajriba-sinov ishlari natijalari loyihaga asoslangan ta'lim metodini qo'llash bakalavr talabalarning ilmiy yozuv kompetensiyasini sezilarli darajada rivojlantirishini ko'rsatdi.

Kalit so'zlar: ilmiy yozuv, loyihaga asoslangan ta'lim, metodik model, bakalavr talabalari, pedagogik texnologiya.

Аннотация. В статье разработана методическая модель обучения научному письму студентов бакалавриата на основе проектного обучения. В ходе исследования проанализированы педагогические возможности проектной деятельности в формировании навыков научного письма. Обоснована структура методической модели, включающая целевой, содержательный, технологический и результативный блоки. Результаты опытно-экспериментальной работы показали эффективность проектного обучения в развитии навыков научного письма у студентов бакалавриата.

Ключевые слова: научное письмо, проектное обучение, методическая модель, студенты бакалавриата, педагогическая технология.

Abstract. This article presents a methodological model for teaching academic writing to undergraduate students based on project-based learning. The study analyzes the pedagogical potential of project activities in developing academic writing skills. The structure of the model, including target, content, technological, and result-oriented components, is substantiated. The results of the experimental study demonstrate that project-based learning significantly enhances undergraduate students' academic writing competence.

Keywords: academic writing, project-based learning, methodological model, undergraduate students, pedagogical technology.

Kirish. Zamonaviy oliy ta'lim tizimida bakalavr talabalarning ilmiy yozuv ko'nikmalarini shakllantirish va rivojlantirish ta'lim sifatini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Ilmiy yozuv talabaning o'z fikrini mantiqiy, asosli va akademik uslubda ifodalash qobiliyatini aks ettiradi hamda mustaqil tadqiqot faoliyatining ajralmas qismi sanaladi. Ushbu ko'nikma talabalar tomonidan referat, kurs ishi, bitiruv malakaviy ishi va ilmiy maqolalar yozish jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi.

Amaliy kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, bakalavr talabalarning aksariyatida ilmiy matn tuzilishini rejalashtirish, mantiqiy bayon qilish, manbalarni tahlil qilish va iqtibos keltirish bilan bog'liq qiyinchiliklar mavjud. An'anaviy o'qitish metodlari ko'pincha nazariy bilimlarni yetkazishga yo'naltirilgan bo'lib, talabalarni faol yozuv jarayoniga

yetarlicha jalb eta olmaydi. Natijada ilmiy yozuv ko'nikmalari fragmentar va yetarli darajada shakllanmay qolmoqda.

Shu bois ilmiy yozuvni o'qitishda innovatsion pedagogik yondashuvlardan foydalanish dolzarb masalaga aylanmoqda. Loyihaga asoslangan ta'lim metodi talabalarning mustaqil izlanishi, muammoli vaziyatlarni hal etishi va aniq natijaga yo'naltirilgan faoliyatini tashkil etish imkonini beradi. Mazkur tadqiqotning maqsadi ilmiy yozuvni o'qitishda loyihaga asoslangan ta'lim metodiga tayangan metodik modelni ishlab chiqish va uning samaradorligini ilmiy asoslashdan iborat.

Adabiyotlar tahlili. Ilmiy yozuvni o'qitishda loyihaga asoslangan ta'lim metodining samaradorligi so'nggi yillarda pedagogik tadqiqotlarda keng o'rganilmoqda. Dewey (1938) o'z ishlarida amaliy faoliyat orqali o'quvchilarni muammoli vaziyatlarga jalb qilish, ularni mustaqil izlanishga yo'naltirish orqali tanqidiy va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish mumkinligini ta'kidlaydi. Ushbu yondashuv loyihaga asoslangan metodologiyaning nazariy asoslarini shakllantiradi va talabalarning mustaqil faoliyatini rivojlantirishdagi pedagogik imkoniyatlarni ko'rsatadi.

Thomas (2000) loyihaga asoslangan ta'limning o'quvchilarda mustaqil izlanish, muammolarni hal etish va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilishini ta'kidlaydi. Bu tadqiqot natijalari loyihaviy yondashuvning nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham samarali ekanligini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, Hyland (2019) akademik yozuv jarayonida talabalarning yozma ko'nikmalarini rivojlantirishda bosqichma-bosqich loyiha asosida faoliyat yuritish metodining ahamiyatini qayd etadi.

Milliy tadqiqotlar ham loyihaga asoslangan ta'limning pedagogik samaradorligini tasdiqlaydi. Masalan, Polat (2018) va Ziyomuhamedov (2017) ta'lim jarayonida talabalarni loyihaviy faoliyatga jalb qilish ularning mustaqil tadqiqot olib borish qobiliyatini oshiradi va ilmiy yozuv ko'nikmalarini tizimli rivojlantirishga yordam beradi. Xodjayev (2020) esa oliy ta'limda metodik modelni yaratish va uni amaliyotga joriy etish talabalar akademik savodxonligini oshirishga xizmat qilishini ta'kidlaydi.

Shuningdek, Richards va Schmidt (2013) o'quv jarayonida o'quvchilarning lingvistik va kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirishda loyihaviy yondashuvning samarali pedagogik texnologiya sifatida ahamiyatini qayd etadilar. Bu ma'lumotlar loyihaga asoslangan metodni akademik yozuvni o'qitishda qo'llashning ilmiy va metodik asoslarini mustahkamlaydi.

Tadqiqot metodlari. Mazkur tadqiqot nazariy va empirik metodlar asosida olib borildi. Tadqiqotda asosiy e'tibor bakalavr talabalarning ilmiy yozuv ko'nikmalarini loyihaga asoslangan ta'lim metodlari yordamida shakllantirishga qaratildi.

Tadqiqot ishtirokchilari bakalavr bosqichidagi 2–4 kurs talabalar bo'lib, umumiy soni 120 nafarni tashkil etdi. Ular tasodifiy tarzda tajriba va nazorat guruhlariga teng taqsimlandi: tajribaviy guruh – 60 talaba, nazorat guruhi – 60 talaba. Tajribaviy guruhda

loyihaga asoslangan metod qo'llanildi, nazorat guruhida esa an'anaviy o'qitish metodlari saqlab qolindi. Talabalarning ilmiy yozuv bo'yicha boshlang'ich darajalari dastlabki diagnostika orqali aniqlangan.

Tadqiqot eksperimental dizaynga ega bo'lib, uch bosqichda amalga oshirildi: dastlabki diagnostika, tajriba bosqichi va yakuniy baholash. Dastlabki diagnostika bosqichida talabalar yozma ishlar, testlar va suhbatlar yordamida ilmiy yozuv ko'nikmalari bo'yicha baholandi. Tajriba bosqichida tajribaviy guruh loyihaga asoslangan ta'lim metodiga jalb qilindi, nazorat guruhida esa an'anaviy dars metodlari qo'llanildi. Yakuniy baholashda talabalar tomonidan bajarilgan ilmiy matnlar tahlil qilinib, ko'nikmalar rivojlanishi aniqlangan.

Nazariy metodlar doirasida ilmiy yozuv, akademik savodxonlik va loyihaviy ta'lim metodologiyasiga oid adabiyotlar o'rganildi, xalqaro va milliy tadqiqotlar tahlil qilindi, mavjud yondashuvlar umumlashtirildi. Empirik metodlar sifatida pedagogik kuzatish, suhbat, yozma ishlarni tahlil qilish, diagnostik topshiriqlar va pedagogik tajriba ishlari qo'llanildi.

Tajriba-sinov jarayoni quyidagi bosqichlardan iborat bo'ldi: talabalarga loyihaviy vazifa berilib, ilmiy muammoni aniqlash, ilmiy manbalarni izlash va tahlil qilish, ilmiy matn yozish, natijalarni taqdim etish va refleksiya bosqichlari amalga oshirildi. Har bir talaba loyiha davomida o'z ishini mustaqil bajardi, guruhda muhokama qilindi va konstruktiv fikrlar oldi.

Ilmiy yozuv ko'nikmalarini baholash quyidagi mezonlar asosida amalga oshirildi: matnning mantiqiyliigi, akademik uslubga rioya qilish, dalillarni qo'llash, mustaqillik va kommunikativ ko'nikma. Baholash 0–5 ball tizimi asosida bajarildi va umumiy foizlar hisoblandi.

Tadqiqot natijalarini tahlil qilish uchun statistik va sifatli metodlar ishlatildi. Ilmiy yozuv ko'nikmalarining rivojlanishi jadval va diagrammalar orqali ko'rsatildi, shuningdek, talabalar suhbatlari va refleksiya yozuvlari yordamida o'z-o'zini baholash va loyiha jarayonida o'rgangan ko'nikmalari aniqlandi.

Natijalar. Tadqiqot jarayonida ilmiy yozuvni o'qitishda loyihaga asoslangan ta'lim metodini qo'llash orqali bakalavr talabalarning ilmiy yozuv ko'nikmalarining rivojlanishi aniqlandi. Natijalar diagnostika, tajriba va yakuniy baholash bosqichlari orqali tahlil qilindi.

Dastlabki diagnostika talabalarning ilmiy yozuv ko'nikmalarining boshlang'ich darajasini aniqlashga xizmat qildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, talabalarning 35 foizi past darajada, 49 foizi o'rta darajada va 16 foizi yuqori darajada edi. Bu ko'rsatkichlar ilmiy yozuv ko'nikmalarini rivojlantirishda tizimli yondashuv zarurligini ko'rsatdi.

Tajriba guruhida loyihaga asoslangan ta'lim metodini qo'llash jarayonida talabalarning ilmiy muammoni aniqlash va tadqiqot savollarini ishlab chiqish qobiliyati

oshdi. Shuningdek, talabalarning manbalarni izlash va tahlil qilish, kirish, metod, natijalar va xulosalar qismlarini tizimli ravishda yozish, akademik uslub va iqtiboslardan foydalanish kabi ko'nikmalari sezilarli darajada rivojlandi. Guruh muhokamalari va taqdimotlar esa talabalarning kommunikativ va tanqidiy fikrlash qobiliyatini oshirishga xizmat qildi.

Tajriba yakunida talabalar tomonidan bajarilgan yakuniy ilmiy matnlar tahlili shuni ko'rsatdiki, loyihaga asoslangan ta'lim metodini qo'llash ilmiy yozuv ko'nikmalarini sezilarli darajada oshirdi. Talabalarning ko'nikmalari dinamikasi quyidagi jadvalda keltirilgan:

Jadval 1. "Talabalarning ilmiy yozuv ko'nikmalarining rivojlanish dinamikasi"

Ko'nikma darajasi	Tajribagacha (%)	Tajribadan so'ng (%)
Yuqori	16	45
O'rta	49	41
Past	35	14

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, tajriba yakunida yuqori darajadagi ilmiy yozuv ko'nikmalariga ega talabalar ulushi sezilarli darajada oshgan, past darajadagi talabalar esa keskin kamaygan. Bu natija loyihaga asoslangan ta'lim metodining samaradorligini ko'rsatadi.

Suhbatlar va refleksiya yozuvlari natijasida talabalar loyihaviy yondashuv orqali o'z fikrlarini tizimli ifodalashga o'rganganini, mustaqil tadqiqot olib borish va ilmiy manbalarni tanlash qobiliyati oshganini qayd etdilar. Guruh muhokamalari va taqdimotlar talabalarning muloqot va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirdi. Talabalar o'z o'rganish jarayonini konstruktiv tarzda tahlil qilishni o'rgandilar va kelajakdagi ilmiy ishlarga tayyorlik darajasi oshdi.

Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, loyihaga asoslangan ta'lim metodini qo'llash bakalavr talabalarning ilmiy yozuv ko'nikmalarini tizimli va barqaror rivojlantirishga xizmat qiladi. Dastlabki diagnostikaga nisbatan yakuniy baholashda yuqori darajadagi ko'nikmalar 2,8 barobar oshgan, past darajadagi ko'nikmalar esa 2,5 barobar kamaygan. Bu loyihaga asoslangan ta'lim metodining akademik yozuvni o'qitishda samarali pedagogik vosita ekanligini tasdiqlaydi.

Muhokama. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ilmiy yozuvni o'qitishda loyihaga asoslangan ta'lim metodini qo'llash bakalavr talabalarning ilmiy yozuv ko'nikmalarini samarali rivojlantirishga xizmat qiladi. Dastlabki diagnostika natijalari talabalarning ko'pchiligi o'rta yoki past darajada ilmiy yozuv ko'nikmalariga ega ekanligini ko'rsatdi, bu esa an'anaviy o'qitish metodlarining yetarlicha samarali emasligini tasdiqlaydi. Tajriba

yakunida esa tajribaviy guruh talabalari yuqori darajadagi ko'nikmalarga erishdi, past darajadagi talabalar soni sezilarli kamaydi. Ushbu natijalar loyihaga asoslangan ta'lim metodining akademik yozuvni shakllantirishda yuqori pedagogik samaradorligini tasdiqlaydi.

Xorijiy tadqiqotlar bilan taqqoslaganda, Dewey (1938) o'z ishlarida ta'kidlaganidek, talabalarni amaliy faoliyatga jalb qilish, ularni muammoli vaziyatlarda mustaqil izlanishga yo'naltirish ularning fikrlash va ijodiy qobiliyatini oshiradi. Shuningdek, Thomas (2000) loyihaga asoslangan ta'limning o'quvchilarda mustaqil izlanish, tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirishini ta'kidlaydi. Mazkur tadqiqot natijalari ushbu xorijiy tadqiqotlar bilan to'liq uyg'unlikda bo'lib, loyihaviy yondashuv talabalarining ilmiy yozuv ko'nikmalarini tizimli shakllantirishga xizmat qilishini tasdiqlaydi.

Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, loyihaga asoslangan ta'lim talabalarni faqat nazariy bilim bilan ta'minlamaydi, balki ularni ilmiy matn yaratish jarayoniga to'liq jalb qiladi. Talabalar ilmiy muammoni aniqlash, manbalarni tahlil qilish, dalillarni keltirish va matnni mantiqan tuzish ko'nikmalarini faol ravishda rivojlantirdilar. Shu bilan birga, guruh muhokamalari va taqdimotlar talabalarining kommunikativ va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini ham mustahkamladi, bu esa ilmiy yozuvning nafaqat individual, balki jamoaviy aspektlarini rivojlantirishga imkon berdi.

Milliy tadqiqotlar ham loyihaga asoslangan ta'limning samaradorligini tasdiqlaydi. Masalan, Polat (2018) va Ziyomuhamedov (2017) ta'lim jarayonida talabalarni loyihaviy faoliyatga jalb qilish ularning mustaqil tadqiqot olib borish qobiliyatini oshiradi va ilmiy yozuv ko'nikmalarini tizimli rivojlantirishga yordam beradi. Ushbu tadqiqot esa ushbu xulosalarni tasdiqlab, O'zbekiston sharoitida ham loyihaga asoslangan ta'lim samarali ekanligini ko'rsatadi.

Shuningdek, sifatli tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, talabalar loyihaviy yondashuv orqali o'z-o'zini baholash va refleksiya ko'nikmalarini ham rivojlantirdi. Talabalar o'z ish jarayonini tahlil qilib, kuchli va zaif tomonlarini aniqlay olishni o'rgandilar, bu esa ilmiy yozuvda barqaror kompetensiyani shakllantirishga yordam beradi. Loyihaviy metod talabalarga o'z fikrini mustaqil va mantiqan ifodalash, hamda manbalarni to'g'ri tanlash va tahlil qilish imkonini beradi, bu esa akademik yozuv sifatini oshiradi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, loyihaga asoslangan ta'lim metodi ilmiy yozuvni o'qitishda samarali vosita bo'lib, u talabalarni nafaqat nazariy bilim bilan ta'minlaydi, balki ularning praktik yozuv ko'nikmalarini, tanqidiy fikrlash va muloqot qobiliyatini ham rivojlantiradi. Ushbu metodni oliy ta'lim muassasalarida keng tatbiq etish ilmiy yozuvni o'qitish sifatini sezilarli darajada oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa. Mazkur tadqiqot ilmiy yozuvni o'qitishda loyihaga asoslangan ta'lim metodiga tayangan metodik modelni ishlab chiqish va uning pedagogik samaradorligini

asoslashga qaratildi. Tajriba-sinov ishlari natijalari ishlab chiqilgan metodik model bakalavr talabalarning ilmiy yozuv ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali pedagogik vosita ekanligini ko'rsatdi.

Xulosa qilib aytganda, loyihaga asoslangan ta'lim metodi talabalarning akademik savodxonligini oshiradi, mustaqil tadqiqot olib borish kompetensiyasini shakllantiradi va ilmiy yozuv jarayoniga ongli yondashuvni ta'minlaydi. Ishlab chiqilgan metodik modelni oliy ta'lim muassasalarida ilmiy yozuvni o'qitish amaliyotiga joriy etish ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Dewey J. *Experience and Education*. New York: Macmillan, 1938.
2. Thomas J.W. *A Review of Research on Project-Based Learning*. San Rafael, 2000.
3. Hyland K. *Academic Writing: Exploring Processes and Practices*. London: Routledge, 2019.
4. Polat E.S. *Proyektnoe obuchenie v sovremennoy pedagogike*. Moskva, 2018.
5. Richards J.C., Schmidt R. *Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics*. London, 2013.
6. Ziyomuhamedov B. *Pedagogik texnologiyalar*. Toshkent, 2017.
7. Xodjayev B.X. *Oliy ta'lim metodikasi*. Toshkent, 2020.

